

Korte mededeling

Een hernieuwde kennismaking met *Thymalus limbatus* (Coleoptera: Peltidae)

Dat een niet entomologisch bedoelde excursie toch tot een verrassend entomologisch resultaat kan leiden blijkt uit het volgende. Ik, auteur dezes, maak deel uit van een groepje vrienden dat regelmatig een reünie houdt. Vaak mondt deze uit in een excursie in of bij de woonplaats van de gastheer. Op 31 mei 2009 togen we naar natuurgebied de Westerheide, ten noorden van Hilversum en ten westen van Laren.

Nadat we het hek gepasseerd waren dat 'de grote grazers' binnen het terrein moest houden, ontwaarde ik een klein groepje berkenstammen. Ze stonden nog rechtop, maar verkeerden verder in een tamelijk deplorabele toestand. Hierdoor deden ze mijn entomologische 'tweede natuur' ontwaken. Op het gevaar af mijn stevig doorstappende vrienden niet meer in te kunnen halen, ging ik in ijlt tempo op de stammen af. Met een snelle blik taxeerde ik een op de grond liggende stam met een ernaast liggende, eraf gebroken berkenzwam (*Piptoporus betulinus*). Ik realiseerde mij dat ik snel moest handelen en me moest beperken tot het onderzoeken van alleen die ene berkenzwam. Omdraaien maar. Hé, wat raar, haantjes (Chrysomelidae) aan de onderkant. Of nee, toch niet. Vreemd, nooit gezien. Exhaustor erbij en hup, enige exemplaren in de zuigbuis. Verder nog iets? Ja, *Diaperis boleti* (Linnaeus) en nog wat klein grut. Toen weer als een speer achter het vriendengroepje aan.

De volgende dag bekeek ik thuis de buit nog eens goed. Ik was zo gelukkig geweest vijf kevers te bemachtigen van een soort die reeds lang niet meer in Nederland gevonden is: *Thymalus limbatus* (Fabricius, 1787). In verband met de toen nog op stapel staande nieuwe catalogus van de Nederlandse kevers (Vorst et al. 2010) heb ik de heer Vorst gevraagd of er nog aanvullende gegevens van *T. limbatus* waren sinds de catalogus van Brakman (1966). Die waren er niet. Ook heeft de heer Vorst direct na mijn mededeling zelf onderzoek gedaan in het betreffende gebied en mijn melding kunnen bevestigen door de vangst van nog eens zes exemplaren van *T. limbatus*.

Indeling en herkenning

Lange tijd werd de familie waar *Thymalus limbatus* bij was ingedeeld, aangeduid als de familie Ostomidae, die deel uitmaakte van de Clavicornia (Vogt 1967). Tegen-

1. *Thymalus limbatus*: bovenzijde. Bij nauwkeurige bestudering van de foto zijn de rechtopstaande haren op het lichaam zichtbaar.

1. *Thymalus limbatus*: upper side. Careful observation reveals the erect hairs on the body.

2. *Thymalus limbatus*: onderzijde. Let op de kop die geheel bedekt is door het halsschild.

2. *Thymalus limbatus*: underside. Note the head completely covered by the pronotum.

woordig is de naam Ostomidae in onbruik, zo ook de naam Clavicornia, nu Cucujoidea (Klausnitzer 1998). Lucht (1998) stelt dat uit onderzoek door Crowson blijkt dat de soorten uit deze familie verdeeld behoren te worden over drie nieuwe families: Trogossitidae, Peltidae en Lophocateridae. Dit is later door Klausnitzer (zie Lucht 1998) op basis van larvenonderzoek bevestigd. Op grond van morfologie en levenswijze is de familie-

groep nu ingedeeld bij de Cleroidea. Het genus *Thymalus* is ingedeeld bij de familie Peltidae (Lucht 1998). Kolibac (2007) is behoudend en blijft nog bij de indeling zoals voorgesteld door Lawrence & Newton (1995), waarbij de vroegere familie Ostomidae in zijn geheel is omgedoopt tot Trogossitidae, en *Thymalus* tot de onderfamilie Peltinae behoort.

Ondanks de nieuwe indeling is *Thymalus limbatus* nog goed te determineren

met de tabel van Vogt (1967) (figuur 1, 2). Het geslacht *Thymalus* is van de andere geslachten direct te onderscheiden door de afstaande beharing op de bovenzijde, de ovale vorm, en de door het halsschild bedekte kop. Sommige coleopterologen kunnen de verleiding niet weerstaan een gelijkenis met schildpadkevers (Chrysomelidae: Cassidinae) te zien. Van het geslacht *Thymalus* is *T. limbatus* de enige Midden-Europese soort.

Zeldzaamheid en verspreiding

De enige vondst van deze soort in Nederland is gedaan door de heer Klynstra. In de collectie Everts in het Nederlands Centrum voor Biodiversiteit Naturalis (Leiden) bevinden zich twee exemplaren van Norg, 29 juni 1930, verzameld door Klynstra.

Everts (1930) meldt de soort als nieuw voor de fauna aldus: 'In een oud eikenbosch bij Norg (Drenthe), Juni, achter de losse, schimmelende schors van eiken. Van den heer B.K. Klynstra ontving ik, met mijn dank, eenige exemplaren voor de standaard-collectie.'

Zelf vond ik de kevers aan de onderkant van een berkenzwam die enigszins volgezogen was met water, en daardoor bepaald niet meer stevig was. Medebewoners waren *Diaperis boleti* (Linnaeus), *Dacne bipustulata* (Thunberg), *Scaphisoma agaricinum* (Linnaeus) en *Oxypselaphus obscurus* (Herbst). Hiervan is alleen de laatste soort als loopkever niet gebonden aan boomzwammen.

Het voorkomen van *T. limbatus* in Midden-Europa wordt door Vogt (1967) beschreven als 'niet algemeen'. Ook in het verdere verleden was de soort niet algemeen volgens Reitter (1911).

Benisch (2007-2010) voert *T. limbatus* op als opmerkelijke kevervondst in het Lampertheimer Wald (Süd Hessen) op 31 juli 2009 op een door paddenstoelen aangetaste dode beuk (*Fagus sylvatica*). De status wordt 'zeldzaam' en 'in kleine aantallen voorkomend' genoemd (zie ook Müller & Bussler 2008). Voor Duitsland is *T. limbatus* nu een Rode Lijst-soort (Benisch 2007-2010).

Hoewel deze keversoort zeldzaam is komt hij wel verspreid in Europa voor. Kolibac (2007) vermeldt een verspreiding over bijna heel Europa, ook in België, maar met uitzondering van onder andere Luxemburg, het Verenigd Koninkrijk en enkele kleine landen. In Duitsland is deze soort bekend uit alle regio's met uitzondering van Rhein Hessen-Pfalz, Brandenburg en Thüringen (Köhler & Klausnitzer 1998). Bevreemdend is dan dat volgens Fauna Europaea (Kolibac 2010) de verspreiding in Europa niet erg groot is. In vele Europese landen zou de soort ontbreken, ook in België.

Biologie

De soort is nachtactief, leeft van mycelium- en ander paddenstoelweefsel, en is te vinden op met paddenstoelen en schimmels begroeid dood loof- en naaldhout, zowel onder de schors als in boomzwammen (Horion 1960, Vogt 1967, Benisch 2009).

Dankwoord

Hier wil ik de heer O.F.J. Vorst bedanken voor zijn snelle actie (op de fiets van Utrecht naar de Westerheide!) waarmee de vondst bevestigd werd, en voor zijn informatie over het voorkomen van *T. limbatus* in de bestaande collecties en de hierop betrekking hebbende literatuur. Tevens dank ik de heer Th. Heijerman voor het vervaardigen van de uitmuntenende foto's.

Literatuur

- Benisch C 2007-2010. Bemerkenswerte Käferfunde aus Deutschland. Die Käferfauna Deutschlands. <http://www.kerbtier.de>. [Geraadpleegd op 14 maart 2010]
- Brakman PJ 1966. Lijst van Coleoptera uit Nederland en het omliggend gebied. Monographieën van de Nederlandsche Entomologische Vereniging 2.
- Everts E 1930. Elfde vervolg op het aanhangsel in Coleoptera Neerlandica III. Entomologische Berichten 8: 142-148.
- Horion A 1960. Faunistik der Mitteleuropäischen Käfer Band VII, Teil 1, 18-20.
- Klausnitzer B 1998. Derzeitiger Stand der

Klassifikation der Käfer Mitteleuropas. Die Käfer Mitteleuropas 15: 11-19.

- Köhler F & Klausnitzer B 1998. Verzeichnis der Käfer Deutschlands. Entomologische Nachrichten und Berichte Beiheft 4: 1-185.
- Kolibac J 2007. Peltinae. In: Catalogue of Palaearctic Coleoptera 4 (Löbl I & Smetana A eds): 364-366. Apollo.
- Kolibac J 2010. Fauna Europaea: *Thymalus limbatus*. In: Fauna Europaea: Trogositidae (Audisio P ed). <http://www.faunaeur.org>. Fauna Europaea version 2.2. [Geraadpleegd op 23 augustus 2010]
- Lawrence JF & Newton AF 1995. Families and subfamilies of Coleoptera. In: Biology, phylogeny and classification of Coleoptera (Pakaluk J & Ślipiński SA eds): 779-1006. Muzeum i Instytut Zoologii PAN.
- Lucht W 1998. 32.b. Familie Peltidae. Die Käfer Mitteleuropas 15: 206-207.
- Müller J & Bussler H, 2008. Key factors and critical thresholds at stand scale for saproxylic beetles in a beech dominated forest, southern Germany. Revue d'Écologie (La Terre et la Vie) 63: 73-82.
- Reitter E 1911. Fauna Germanica. Die Käfer des Deutschen Reiches III. K. G. Lutz Verlag.
- Vogt H 1967. 48. Familie: Ostomidae. Die Käfer Mitteleuropas 7: 14-18.
- Vorst O, Alders K, Beenen R, Cuppen J, Drost B, Edzes H, Felix R, Heijerman Th, Huijbregts H, Muilwijk J, De Oude J, Van de Sande C, Teunissen D, Tiemersma S & Winkelman J 2010. Catalogus van de Nederlandse kevers (Coleoptera). Monografieën van de Nederlandse Entomologische Vereniging 11.

A.J.A. (Fons) Heetman

Borchsatelaan 6

3055 ZK Rotterdam

a.j.a.heetman@versatel.nl

Summary

Thymalus limbatus in the 'Westerheide' near Hilversum (Coleoptera: Peltidae)

Thymalus limbatus, a rare beetle, was found again in The Netherlands after 79 years. The first and only record of this species in The Netherlands is from the province of Drenthe, Norg, 1930. Hilversum lies in the province of Noord-Holland. Five beetles were found on the underside of a *Piptoporus betulinus* fungus which had broken off a fallen stem of a birch. The fungus was soaking wet and in a state of decomposition.